



FSMBD

FSM Mesleki Bilimler Dergisi

Geliş/Received: 22.07.2022 Kabul/Accepted: 26.09.2022



DİJİTAL ÇAĞIN ÖĞRENCİLERİ DİJİTAL VATANDAŞLAR MI?¹

Gülbeniz AKDUMAN²

Gülnaz KARAHAN³

Özet

Dijital teknolojilerin toplumun her kesimine nüfuz ettiği günümüz dünyası, insanların bu teknolojileri etkin bir şekilde kullanması için hem erişime hem de becerilere sahip olmasını gerektirmektedir. Dijital vatandaşlar, interneti düzenli ve etkili bir şekilde günlük olarak kullananlar olarak tanımlanmaktadır. Çocuk ve gençlere dijital beceriler ve çevrim içi güvenliği öğretmek için ebeveynlerle birlikte üniversitelerde eğitim verilmesi amacıyla öncelikle dijital vatandaşlık seviyelerinin analiz edilmesi gereklidir. Bu araştırma ile öğrencilerin dijital yaklaşımlarının değerlendirilmesi ve araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin dijitalleşme konusunda farkındalıklarını artırmak, becerilerin geliştirilmesini sağlayacak eğitim ve uygulamaların yapılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın amacı dijital çağın öğrencilerinin demografik değişkenler ve dijital vatandaşlık kriterleri bazında analiz edilmesidir. Dijital vatandaşlık seviyesinin analiz edilebilmesi için Kuş vd. (2017) tarafından geliştirilen sekiz boyut altında toplanan 49 sorudan oluşan Dijital Vatandaşlık Ölçeği kullanılmıştır. Dijital çağın öğrencilerinin dijital vatandaşlık durumlarının analiz edilmesi amacıyla keşifsel araştırma olarak yapılandırılan araştırmada nicel araştırma modellerinden betimsel model tercih edilmiştir. Deneklerin demografik kırılımda özelliklerini de inceleyerek daha kapsamlı bulgulara ve örneklem yeterliliğini sağlayarak daha genellenebilir sonuçlara ulaşma amacıyla kolay örnekleme yöntemiyle çevrim içi olarak ulaşılan 172 adet öğrenciye demografik bilgi formu ve Dijital Vatandaşlık Ölçeği'ni içeren anket formu çevrim içi olarak uygulanmıştır. Araştırma sonucuna göre katılımcıların dijital vatandaşlık düzeyinin “katılıyorum/kesinlikle katılıyorum” aralığında (yüksek düzeyde) olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Dijital çağ; dijitalleşme; dijital vatandaşlık.

ARE STUDENTS OF THE DIGITAL AGE DIGITAL CITIZENS?

Abstract

Today's world, where digital technologies permeate every segment of society, requires people to have both access and skills to use these technologies effectively. Digital citizens are defined as those who use the internet regularly effectively and daily. It is necessary to analyze the levels of digital citizenship first in order to teach children and young people digital skills and online safety in universities with parents. This research is aimed to evaluate the digital approaches of the students and increase their awareness about digitalization according to the results of the research and provide training and practices that will enable them to develop of their skills. In this context, the

¹ Bu çalışma 10-13 Mayıs 2022 tarihinde düzenlenen “Dijital Çağda Meslek Yüksekokullarının Yeniden Yapılandırılması” uluslararası sempozyumunda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

² Doç. Dr., İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü İnsan Kaynakları Yönetimi, İstanbul, Türkiye, gulbeniz@akduman.com, ORCID: 0000-0002-3256982X

³ Dr. Öğretim Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Meslekyüksekokulu Sivil Havacılık Kabin Hizmetleri Programı, İstanbul, Türkiye, gkarahan@fsm.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7175-1352

research aims to analyze the digital age students based on demographic variables and digital citizenship criteria. The Digital Citizenship scale developed by Kuş et al. (2017), consisting of 49 questions collected under eight dimensions, was used to analyze the level of digital Citizenship. In the research, which was structured as exploratory research to analyze the digital citizenship status of students of the digital age, the descriptive model was preferred over the quantitative research models. In order to reach more generalizable results by examining the characteristics of the subjects in the demographic breakdown and providing more comprehensive findings and sample adequacy, a questionnaire form containing the demographic information form and digital citizenship scale was applied 172 students who were accessed online with the convenience sampling method. As a result of the research, it was found that the digital citizenship level of the participants was in the range of "agree/strongly agree" (high level).

Keywords: Digital age; digitization; digital citizenship.

Makale Türü (Article Type): Araştırma Makalesi/Research Article

Kaynakça Gösterimi: Akduman, G., & Karahan, G. (2022). Dijital çağın öğrencileri dijital vatandaşlar mı?. *FSM Mesleki Bilimler Dergisi*, 1(1), 92-111.

1. GİRİŞ

Dijital teknolojiler insanların düşünce, tutum ve davranışlarını değiştirirken birtakım fırsatlar da sunmaktadır. Dijital çağın getirdiği yeni teknolojiler bireylerin ve toplumların iletişim kurma, öğrenme, çalışma ve yönetme şeklini değiştirmektedir. Dijital teknolojiler çocukluk ve ergenliği de derinden değiştirmiştir. İnternet, tablet ve akıllı telefonlar gibi internete erişim araçları, sosyal medya platformları ve mesajlaşma uygulamaları ile birlikte gençlerin yaşamlarının ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Eğitim ve öğrenimlerini, arkadaşlık kurma ve sürdürme biçimlerini, boş zamanlarını nasıl geçirdiklerini ve daha geniş çerçevede toplumla etkileşimlerini dijitalleştirmişlerdir. Korona virüs salgınının yarattığı izolasyon duygusu dijital teknolojilerin kullanımını artırırken dijital becerilerin eksikliğini de daha belirgin hâle getirmiştir.

Dijital çağ, yirminci yüzyılın sonları ve yirmi birinci yüzyılın başlarındaki dijital ve bilgi devriminin başlangıcını, zirvesini ve doruk noktasını kapsayan zamandır. Dijital dünyaya doğan, yeni bilgileri hızlı ve kolay yoldan edinmeye alışkın dijital çağın gençleri; dijital teknolojiler kullanımını eğitime erişim, insanlar arasındaki sosyal izolasyonu azaltmanın yanı sıra yeni bilgiler sağlama ve değişen topluma uyum sağlamalarına yardımcı olmada etkili bir strateji olarak görmektedir. Bazı web siteleri ve uygulamalar, kişilerin kendine zarar vermesi, intihar veya anoreksiyayı teşvik etme gibi savunmasız gençlerin sağlığı için risk oluştursa da dijital teknolojilerin popülaritesi ve kullanımı artmaya devam edecektir. Her sektörün doğasında var olan teknolojik gelişmeler, yenilikler ve dijitalleşme çalışacak kişilerin dijitalleşmeye uyumlarının önemini arttırmaktadır.

Dijital vatandaşlar, interneti düzenli ve etkili bir şekilde günlük olarak kullananlar olarak tanımlanmaktadır. Dijital vatandaşlık, yalnızca çevrim içi katılım için teknik yetenek değil, aynı zamanda bu tür dijital teknoloji kullanımıyla ilgili olarak uygun ve sorumlu bir şekilde davranmayı kapsamaktadır.

Dijital vatandaşlık, kişilerin teknoloji kullanarak insani, toplumsal ve kültürel konuları anlayabilmeleri için uygun teknolojik davranışları öğrenerek yasal ve etik davranmalarını kapsayan bir kavramdır (Ribble ve Bailey, 2006). Günümüzde yaygın olarak kullanılan dijital ortam ve araçlar, kişilerin de dijital vatandaşlık konusunda bilgi edinmelerini gerekli kılmıştır. Kişilere dijital ortamda yer alan program ve araçların nasıl kullanılacağı, tehlike ve risklerden korunma yöntemleri, etkin, verimli ve amacına yönelik kullanım konusunda bilgiler verilmesi gereklidir (Ribble, 2011, s. 27).

Uluslararası Eğitim Teknolojileri Topluluğu (ISTE) tarafından yayınlanan 21. yüzyılda başarılı olmak için gerekli beceriler listesinde dijital teknolojileri bilme, dijital teknolojileri kullanma konusunda yeterli olma, yenilikçi olma, iletişim ve iş birliği kurabilme, problemlere etkin çözüm bulabilme, dijital ortamlarda bilgiyi arayarak bulabilme ve dijital vatandaşlık yer almaktadır.

Dijital vatandaşlık 21. yüzyılda başarılı olmak için gerekli bir beceri olarak kabul edilmekteyken dijital bilgi seviyesi, dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlıkta nesiller arası bir boşluk vardır. 21. yüzyılda dünyaya gelen

Z kuşağı olarak isimlendirilen dijital yerliler, dijital teknolojilerin içine doğdukları için ilk yaşlardan itibaren dijital araçları yüksek etkinlikte kullanma becerisine sahiptirler. Herhangi bir konuda bir bilgiye veya bir problem çözmeye ihtiyaçları olduklarında dijital mecralardan ve dijital araçlardan yararlanarak istediklerini kolaylıkla bulabilen dijital yerlilerin sahip olduğu dijital beceriler ebeveynlerinden ve onlardan önceki kuşaklardan çok yüksektir (Karaduman ve Öztürk, 2014). Dijital teknolojilerin içine doğan ve çok erken yaşlarda dijital araçları kullanmaya başlayan çocuklar ve gençler dijital mecralarda en çok yer alan kişilerdir. Bu nedenle onların birer dijital vatandaş olarak bilgilendirilmesi ve eğitilmesi, dijital vatandaşlık kavramını doğru algılamalarını sağlayacaktır.

Türkiye’de dijital teknolojiler çok yoğun olarak hayatın içinde ve eğitimde kullanılmasına karşın dijital ortamlardaki hak ve sorumluluklar, vatandaşlık konusunda yeterli çalışma bulunmamaktadır. Yapılan çalışmalar çoğunlukla dijitalleşme, dijital mecralara erişim, gizlilik ve güvenlik (Karakaş, 2009; Bülbül ve Küçükali, 2015; Elçi ve Sarı, 2016; İşman ve Güngören, 2014, Karaduman, 2011) kapsamındadır. Bu araştırma ile öğrencilerin dijital yaklaşımlarının değerlendirilmesi ve araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin dijitalleşme konusunda farkındalıklarını artırmak, becerilerin geliştirilmesini sağlayacak eğitim ve uygulamaların yapılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, araştırmanın amacı dijital çağın öğrencilerinin demografik değişkenler ve dijital vatandaşlık kriterleri bazında analiz edilmesidir.

Araştırma kapsamında öncelikle kavramsal çerçevede yer alan dijital vatandaşlık ve boyutları ilgili alan yazın ışığında açıklandıktan sonra, araştırma yöntemi ve ulaşılan bulgular hakkında bilgi verilecek, tartışma ve sonuç kısmında ulaşılan sonuçlar alan yazında yer alan araştırmalarla kıyaslanarak değerlendirilerek ileriki araştırmalar için öneriler sunulacaktır.

1.1 Dijital Vatandaşlık

Dijital vatandaşlık kavramını ilk defa kullanan kişi Ribble, (2004) kavramı dijital teknolojileri kullanmak için gerekli standart ve kurallar olarak tanımlamıştır. (Ribble, 2004, s. 7). İlgili alan yazında dijital vatandaşlık kavramına ait farklı tanımlamalar da mevcuttur;

- Uluslararası Eğitimde Teknoloji Derneği, ulusu ve bir ulusu oluşturan toplumdaki kişileri kapsayan konularda dijital mecraları aktif kullanma becerisi olarak dijital vatandaşlığı tanımlamıştır (ISTE, 2017).
- Dijital vatandaşlık, vatandaşlık kavramının dijital boyutudur (Lyons, 2012, s. 40).
- Dijital teknolojileri kullanmak için gerekli davranış standartlarıdır (Ribble, 2011, s. 10).
- Global çapta dijital mecralara aktif ve sorumluluklarını bilerek katılan kişilere dijital vatandaş adı verilmektedir (Yamamoto Telli ve Aydın, 2020).

Dijital vatandaşlık kavramı hakkında yapılan tanımlamalardan yola çıkarak dijital vatandaşlık; dijital teknolojilerin nasıl kullanılması gerektiği konusunda belirlenen standartlar, normlar ve etik kurallar ışığında belirlenen davranışlar olarak tanımlanabilir. Dijital vatandaşlar; bilgi ve iletişim kaynaklarını kullanırken eleştirebilen, çevrim içi yapılan davranışların etik sonuçlarını bilen, ahlaki olarak çevrim içi kararlar alabilen, teknolojiyi kötüye kullanmayarak başkalarına zarar vermeyen, sanal dünyada iletişim kurarken ve iş birliği yaparken doğru davranışta bulunup doğru davranışı teşvik eden kişilerdir.

Teknolojilerin her yıl artan ivmeyle kullanım oranına paralel olarak kavramın ilgili alan yazında popülerliği de artmıştır. Dijital vatandaşlık kavramını bu derece popüler kılan özellikler aşağıda sıralanmıştır (Mossberger vd., 2007, s. 1-6);

- Hızla artan dijital teknoloji kullanımının yarattığı risk ve avantajlar,
- Dijital araçlar sayesinde zaman ve mekândan bağımsız olarak internete erişebilen kişilere sunulan imkânlar,
- Dijital araç ve teknolojileri güvenli, sorumluluk sahibi ve amacına yönelik etkin kullanımını sağlama ihtiyacı,
- Dijital araç ve teknolojilerin öğrenme faaliyetlerinde daha yoğun ve yaygın olarak kullanılmasının sağlayacağı avantajlar.

Dijital teknolojiler sundukları imkânların yanı sıra birçok riski de beraberinde getirmektedir. Güvenli olmayan ya da manipüle edilmiş bilgilerin rahatlıkla ve özgürce sunulabildiği dijital ortamlarda güvenli, sorumluluk sahibi

ve ahlaki açıdan doğru şekilde davranış normlarını belirten dijital vatandaşlık bilgisi; kişilerin dijital araç ve teknolojileri amacına yönelik ve etkin kullanması için çok önemlidir. Dijital vatandaşlık bilgisinin ilkokullardan itibaren kişilere verilmesi, dijital araçların ve teknolojilerin amacına yönelik kullanımını sağlayacaktır.

1.2 Dijital Vatandaşlık Kavramının Boyutları

Dijital vatandaşlık kavramını ortaya koyan Mike Ribble (2011) kavramı dokuz alt boyutuyla detaylı olarak tanımlamıştır. Dijital vatandaşlık üç ana boyut altında konumlandırılan dokuz alt boyutla tanımlanmaktadır. Kendine saygı duyma, eğitime ve koruma kavramlarının İngilizce karşılıklarının baş harflerinden ismini alan “REP” tanımlaması ile kısaca ifade edilmektedir. REP kapsamında yer alan ana ve alt boyutlar aşağıda sıralanmıştır (Ribble ve Balley, 2011);

- Kendine ve çevresindekilere saygı duymak (Dijital etik, dijital erişim, dijital hukuk)
- Kendine ve çevresindekilere eğitim ve kendiyile ve çevresindekilerle iletişim kurmak (dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital ticaret)
- Kendini ve diğerlerini korumak (dijital hak ve sorumluluklar, dijital güvenlik ve dijital sağlık)

Dijital vatandaşlık kavramının, dikey düzlemde yer alan üç ana boyut ve altında yer alan üç alt boyutun kişilerin dijital vatandaşlığı hangi dönemlerde öğrenmesi gerektiğini belirten yatay düzlemde yer alan üç boyutu daha vardır. Şekil 1’de yer alan Dijital Vatandaşlık (REP) modelinde de belirtildiği üzere, verilmesi gereken eğitimler her boyutla ilişkilendirilmiştir (Ribble ve Bailey, 2006);



Şekil 1 Dijital Vatandaşlık (REP) Modeli Boyutları

Kaynak: İlgili kaynaktan yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dijital vatandaşlık (REM) modeli boyutlarına göre; birinci seviyede bulunan dijital etik, dijital okuryazarlık ve dijital hak ve sorumluluklar boyutları hakkında ilkokul seviyesinde, ikinci seviyede bulunan dijital erişim, dijital iletişim ve dijital güvenlik ortaokul seviyesinde ve üçüncü seviyede bulunan dijital hukuk, dijital ticaret ve dijital sağlık ise lise seviyesinde kişilerin eğitim alması gereken bilgilerdir.

1.2.1 Dijital Okuryazarlık

Dijital bir vatandaş olmanın ilk ve en önemli şartı dijital okuryazar olmaktır (Som-Vural, 2016). Dijital okuryazarlık kavramı ilerleyen yıllar boyunca ihtiyaçlar ve gelişime paralel olarak farklı kapsamda tanımlara sahip olmuştur. Dijital okuryazarlık kavramını tanımlayan ilk kişi olan Gilster (1997, s. 1) dijital mecralarda yer alan bilgilerin kişiler tarafından algılanarak anlamlandırılması süreci şeklinde tanımlarken Eshet-Alkalai (2004) dijital araçlar kullanılarak dijital ortamlarda kişilerin faaliyetlere katılarak sosyalleşmesi ve bir nevi dijital mecralarda hayatta kalabilme yetkinliği olarak tanımın kapsamını genişletmiştir.

Dijital okuryazarlık kişilerin dijital mecralarda kendini doğru ifade etmelerine imkân sağlarken, dijital araçları amacına uygun, etkin, güvenli ve etik çerçeveler içerisinde kullanmalarını da sağlamaktadır. Dijital okuryazarlık

bilgisinin kişiye sağladığı yararlarından biri de kişinin dijital ortamlardaki diğer kişileri de anlamasını desteklemesidir. Bu bağlamda hem öğrenci hem de öğretmenlerin dijital okuryazarlık seviyelerinin artırılması önemlidir.

Bir kişinin dijital okuryazar sayılabilmesi için aşağıda sıralanan bazı yetkinliklere sahip olması gerekmektedir (Ribble, 2011, s. 27);

- Dijital araçları eğitim ve öğrenim sürecinde etkin kullanabilme,
- Dijital mecralarda edindiği bilgileri algılayarak subjektif bakış açısıyla değerlendirebilme,
- En basitten başlayarak gelişmişe kadar dijital araçları kullanarak dijital ortamlarda işlem yapabilme,
- Dijital ortamlarda bilgi üretip paylaşabilme,
- Karşılaştığı problemleri dijital ortamdaki bilgilerden yararlanarak çözebilme,
- Dijital ortamlarda alışveriş yapabilme,
- Dijital ortamlarda virüs, sahtecilik ve saldırılara karşı kendini nasıl koruyacağını bilerek gerekli önlemleri alabilme,
- Kendi ihtiyaçları için dijital araçları kullanırken nezaket ve görgü kurallarına, insani, ahlaki ve etik değerlere uygun hareket etme.

1.2.2 Dijital İletişim

Dijital vatandaş olabilmek için dijital araçlarla iletişim kurmayı bilmek gereklidir. Dijital ortamlarda iletişim kurabilmek için kişiler maddi ya da manevi birçok engelle karşı karşıya kalabilirler. Dijital ortamda iletişim kurabilmek için gerekli donanıma sahip olmak, dijital iletişim araçlarını kullanmayı bilmek ve dijital ortamda iletişim kurabilmek için gerekli internet bağlantısına sahip olmak dijital iletişimin önündeki en önemli engeller olarak görülmektedir (Girardin, 2020).

Dijital iletişim kişilerin zaman ve mekândan bağımsız olarak istedikleri her yerden iletişim kurmalarını sağlarken dijital ortamların yarattığı birçok tehlike ile de baş başa kalmalarına sebep olmaktadır. Bu bağlamda dijital iletişim kurarken güvenlik konusuna da gereken önem verilmelidir.

1.2.3 Dijital Güvenlik

Dijital vatandaşlığın en kritik boyutlarından biri dijital güvenliktir. Herhangi bir eğitim ya da izin almadan istedikleri şekilde dijital ortamlara giren kişiler güvenlikle ilgili birçok risk ve tehditle karşı karşıya kalmaktadır.

Kişiler kendilerine ait birçok bilgiyi internet ortamında depolamakta ve paylaşmaktadır. Bu da dijital güvenlik kapsamında büyük bir risk oluşturmaktadır. Virüs ve saldırılara karşı korunmasız internet bağlantısı kullanmak veya şifresi olmayan bir internet bağlantısına sahip olmak gibi dijital güvenliği etkileyen davranışlar hırsızlara karşı evin kapısını açık bırakmak kadar tehlikelidir (Ribble, 2011). Kişisel bilgi ve şifrelerini bir web sitesine girdikten sonra güvenli çıkış yapmayan kişiler dijital güvenliklerini riske atmaktadırlar (Filiz, 2020).

Dijital güvenliği sağlamak için şifreli internet bağlantısı kullanmak, bilgisayarlarda virüs koruyucu programlar bulundurmamak, kişisel bilgileri güvenli olmayan ortamlarda paylaşmamak ve en önemlisi de dijital güvenliğin nasıl sağlanacağı konusunda bilgi sahibi olmak gereklidir.

1.2.4 Dijital Hukuk

Kişilerin dijital ortam ve araçları kullanırken uyması gereken kural ve kısıtlamalar dijital hukuk kapsamında tanımlanmaktadır (Ribble, 2015). Türk Ceza Kanunu kapsamında bilişim alanında işlenen suçlar 243-245 maddeleri kapsamında yer almaktadır.

Kişiler bilerek ya da bilmeyerek dijital mecralarda hukuka uygun olmayan davranışlarda bulunabilirler. Örneğin telif hakkı olan bir müziği ya da videoyu izinsiz indirmek veya paylaşmak, lisanslı yazılımlar yerine illegal veya kaçak yazılımlar kullanmak, virüs ya da kötü amaçlı yazılım saldırılarına karşı kurulan güvenlik duvarlarını yıkmaya çalışmak gibi davranışlar dijital hukuk kapsamında suç olarak sayılmaktadır. Dijital vatandaşlığın en önemli boyutlarından biri olan dijital hukuk kapsamında kişilerin neleri izinli, neleri izinsiz indirip kullanabileceklerini bilebilmeleri için dijital hukuk hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir (Ribble, 2011).

1.2.5 Dijital Erişim

Kişilerin zaman ve mekândan bağımsız olarak istedikleri her zaman ve her yerde dijital mecralara erişmelerine dijital erişim adı verilmektedir (Ribble, 2004). Bulunulan lokasyon, internete erişim imkânı ve internet hızı, maddi imkânlar ve dijital mecralara erişmek için gerekli araç gerecin olup olmaması gibi kriterler dijital erişimi engelleyebilmekte, kişilerin eşit şartlarda dijital erişim imkânına sahip olmasını da mümkün kılmamaktadır (Ribble, 2006).

Türkiye'nin dijital erişim durumunu analiz edebilmek için TÜİK «Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2021» sonuçlarına bakıldığında 16-74 yaş arasında internet kullanım oranı 2020 yılında %79, 2021 yılında ise %3,60 artarak %82,6 olarak belirlenmiştir. Cinsiyete göre yapılan değerlendirmelerde ise erkekler %87,7 ve kadınlar %77,5 oranında interneti kullanmaktadır. İnterneti düzenli kullanan kişiler (her gün veya bir hafta içinde en az bir defa) 2021 yılında %76,5 iken %4 artış göstererek %80,5'e yükselmiştir. Bu analizler sonucunda dijital erişim ve kullanım oranlarının hızlı bir ivmeyle arttığı görülmektedir.

1.2.6 Dijital Ticaret

Dijital ortamlarda hizmet veya ürün alınıp satılmasına dijital ticaret adı verilmektedir (Karaduman, 2011). Dijital ticaret insanların hayatını kolaylaştıran bir araç olmasına karşın dijital ortamlarda alışveriş yaparken kişilerin karşı karşıya olduğu bazı riskler de vardır. Dolandırıcılık, gösterilen ve satılan ürünün aynı olmaması, kişisel bilgilerin çalınması, sanal oyunlar gibi elle tutulamayan hizmet satın almalarında söz konusu olan riskler ve açık artırma aracılığıyla satılan ürünlerde karşılaşılabilecek aldatmacalar en önemli riskler olarak görülmektedir (Ribble, 2011).

E-ticaret Bilgi Platformu (ETBİS) tarafından hazırlanan rapora göre 2021 yılında Türkiye'de dijital ticaret %69 artarak 381,5 milyara, kişi başına harcama 4.749 TL'ye ulaşmıştır. Dijital ticaretin genel ticaret içindeki payı ise %17,7'dir. Bu hızla artışa bakılarak dijital ticaretin artan ivmeyle genel ticaret içindeki payını arttıracığı söylenebilir.

1.2.7 Dijital Etik

Kişilerin hayatta birlikte yaşarken nasıl davranması gerektiğini belirleyen sosyal davranış ve görgü kuralları varsa dijital ortamlarda da nasıl davranılmasını belirleyen etik ve görgü kuralları söz konusudur (Ribble, 2004). Dijital etik konusunda yaşanan en önemli sorun dijital mecralarda nasıl davranılması gerektiğini belirten kuralların açık ve net tanımlanmış olmaması ve bu kuralların kişiler tarafından bilinmemesidir.

Dijital araçları kullanırken başka kişilerin hak ve sorumluluklarına zarar vermemek, siber zorbalıkta bulunmamak, dijital iletişim kurarken görgü kurallarına uymak, dijital mecralarda yer alan diğer kişilere saygı göstermek, dijital araçları kullanırken başkalarına zarar vermemek ve paylaşılacak bilgilerin ahlaka uygun, doğru ve güvenilir olduğundan emin olmak dijital etik kapsamında dikkat edilmesi gereken görgü kurallarıdır (Ribble, 2011).

1.2.8 Dijital Hak ve Sorumluluklar

Vatandaş olmanın gereği olan hak ve sorumluluklar olduğu gibi dijital vatandaşların da hak ve sorumlulukları vardır ve bu hak ve sorumluluklar dijital etik kapsamında uygulanmaktadır (Ribble, 2011). Kişiler dijital ortamlarda istedikleri her şeyi, istedikleri zaman ve istedikleri şekilde yapamazlar. Dijital hak ve sorumluluklar kişilerin her istediğini istediği şekilde ve zamanda paylaşmasını engellemektedir ve kişilerin birbirine zarar vermesi de engellenmiş olmaktadır.

Dijital ortamlarda yer alan bilgileri izinsiz kullanmamak, izin alınsa bile kaynak göstererek bilgiyi kullanmak, bilgileri kullanırken etik kurallara uymak ve karşılaşılan uygun olmayan davranışları bildirmek gibi davranışlar en önemli dijital hak ve sorumluluklardır (Ribble, 2011).

1.2.9 Dijital Sağlık

Dijital vatandaşlığın alt boyutlarından biri olan dijital sağlık, iki kapsamda incelenmektedir. Birincisi kişilerin dijital ortamlarda yer alırken karşı karşıya oldukları fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklardır. Sürekli olarak dijital araçları kullanırken (bilgisayar, tablet, telefon vb.) öne eğik durmak, boyun ve bel rahatsızlıklarını beraberinde getirmekte; hareketsiz ve pasif hâlde durmak, kilo alma ve obezite gibi risklerle karşı karşıya kalınmasına sebep

olmaktadır. Uzun süre dijital ortamlara bağlı kalarak asosyalleşme, kişilerde bazı psikolojik sorunlar yaşanmasını tetikleyebilmektedir (Çubukçu ve Bayzan, 2013). Dijital ortamları uzun süre kullanıma bağlı olarak göz rahatsızlıkları görülürken internet bağımlılığı gibi dijital hastalıklarda oluşmaktadır (Ribble, 2011).

İkincisi ise dijital ortam ve araçların sağlık konusunda kişilere sağladığı birçok fayda ve avantajlardır. Zaman ve mekândan bağımsız internet erişimi olan her yerden doktor randevusu alabilme, sağlıkla ilgili bilgilere erişebilme gibi birçok fayda sağlanmaktadır. Türkiye’de vatandaşların yoğun olarak kullandığı e-nabız, Hayat Eve Sığar (HES) uygulaması ve Merkezi Hekim Randevu Sistemi dijital sağlık kapsamında kişilerin hayatını kolaylaştırmaktadır.

Teknolojinin her gün biraz daha gelişmesi, farklı dijital araç ve gereçlerinin kullanımına fırsat tanımaya başlamış ve dijital vatandaşlığın daha fazla boyutlarda ele alınabileceğini göstermiştir. Dijital vatandaşlık kavramının dokuz alt boyutuna ilave olarak dijital katılım boyutu 2018 yılında Kim ve Choi tarafından eklenmiştir.

2. YÖNTEM

Dijital çağın öğrencilerinin dijital vatandaşlık durumlarının analiz edilmesi amacıyla keşifsel araştırma olarak yapılandırılan araştırmada nicel araştırma modellerinden betimsel model tercih edilmiştir. Dijital vatandaşlık seviyesinin analiz edilebilmesi için Kuş vd. (2017) tarafından geliştirilen sekiz boyut altında toplanan 49 sorudan oluşan Dijital Vatandaşlık ölçeği kullanılmıştır.

Deneklerin demografik kırılımda özelliklerini de inceleyerek daha kapsamlı bulgulara ve örneklem yeterliliğini sağlayarak daha genellenebilir sonuçlara ulaşma amacıyla kolay örnekleme yöntemiyle çevrim içi olarak ulaşılan 172 adet öğrenciye demografik bilgi formu ve dijital vatandaşlık ölçeğini içeren anket formu çevrim içi olarak uygulanmıştır.

2.1 Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak iki bölümden oluşan anket formu kullanılmıştır. Veri toplama aracının birinci bölümünde araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet, öğrenim gördüğü sınıf, öğrenim şekli ve doğum tarihi (kuşak) bilgilerinin bulunduğu demografik bilgi formu yer almaktadır. Katılımcılar anket sorularını cevaplamaya başlamadan önce onam formunu doldurmuşlardır.

Anket formunun ikinci bölümünde 16-24 yaş grubu gençlerin dijital vatandaşlık algılarını değerlendirmek amacıyla Kuş ve arkadaşları (2017) tarafından geliştirilen Dijital Vatandaşlık Ölçeği yer almaktadır. Ölçekte beşli likert tipinde (1: hiç katılmıyorum, 5: tamamen katılıyorum) 49 madde ve 8 boyut (dijital iletişim, dijital hak ve sorumluluk, eleştirel düşünme, dijital katılım, dijital güvenlik, dijital beceriler, etik, dijital ticaret) yer almaktadır. Bu çalışmada araştırma örnekleminin 18-42 yaş grubu olması, daha önceki ölçek geliştirme çalışmaları sırasında yapı geçerliği için doğrulayıcı faktör analizi, yakınsak ve ayırt edici geçerlik çalışmalarının yapılmamış olması nedeniyle bu çalışmada açıklayıcı faktör analizi tekrarlanmış ve adı geçen detaylı geçerlik güvenilirlik çalışmalarına yer verilmiştir.

2.2 Verilerin Analizi

Bu çalışmada verilerin analizinde SPSS 21.0 ve AMOS 22.0 istatistik yazılımlarından yararlanılmıştır. Ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları kapsamında açıklayıcı faktör analizi (AFA), doğrulayıcı faktör analizi (DFA), madde toplam korelasyonu, Cronbach Alpha yöntemleri kullanılmıştır.

Açıklayıcı faktör analizi (AFA) birbiriyle ilişkili çok sayıda değişkeni bir araya getirerek, kavramsal olarak anlamlı daha az sayıda yeni değişkenler bulmayı, keşfetmeyi amaçlayan çok değişkenli bir istatistik olarak tanımlanabilir (Çokluk vd., 2010). Açıklayıcı faktör analizinde değişkenler arasındaki ilişkilerden hareketle faktör bulmaya yönelik bir işlem gerçekleştirilir. Açıklayıcı faktör analizinde öncelikle örneklemin yeterli olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin ve Barlett’s Küresellik Testi ile değerlendirilir. Genel olarak $KMO > 0,70$ ve Barlett’s Küresellik Testi için $p < 0,05$ olması beklenir. Çeşitli faktör üretme teknikleri vardır, fakat en yaygın kullanılanı temel bileşenler analizi tekniğidir. Diğer yandan döndürme yöntemlerinden biri kullanılarak döndürülmüş faktör matrisi elde edilir. Sosyal bilim uygulamalarında en yaygın olarak dik döndürme yöntemlerinden varimax tekniği kullanılır. Varimax döndürmesi sonrasında maddelerin ait oldukları faktördeki yük değerleri, diğer faktörlerdeki yük değerleri ve birden fazla faktördeki yükler arasındaki fark incelenir. Faktör analizinde aynı yapıyı ölçmeyen maddelerin ayıklanmasında faktör yük değerlerinin yüksek olmasına (0,40 ya

da daha yüksek olması iyi bir ölçü olmakla birlikte bu oran 0,30'a kadar indirilebilir) ve maddelerin tek bir faktörde yüksek yük değerine, diğer faktörlerde düşük yük değerine sahip olmasına (her maddenin en yüksek faktör yüküne sahip olduğu faktör dışındaki faktörlerle faktör yük farkının en az 0,10 olmasına) dikkat edilmelidir (Büyüköztürk, 2011).

Doğrulayıcı faktör analizi, gizil değişkenler ile ilgili kuramların test edilmesine dayanan ve ileri düzey araştırmalarda kullanılan oldukça gelişmiş bir tekniktir. Daha önceden tanımlanmış ve sınırlandırılmış bir yapının, bir model olarak doğrulanıp doğrulanmadığının test edildiği bir analizdir. Doğrulayıcı faktör analizi yapısal eşitlik modellerinden biri olup yapısal eşitlik modellerinde öncelikle model uyumunun sağlanması gerekir. Model uyumunun değerlendirilmesinde yaygın olarak "Ki-kare istatistiğinin serbestlik derecesine oranı" (X^2/sd), "bireysel parametre tahminlerinin istatistiksel anlamlılığı" (t değeri), "kalıntılara dayanan uyum indeksleri" (SRMR, GFI), "bağımsız modele dayanan uyum indeksleri" (NNFI, CFI) ve "yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA)" olarak sınıflandırılan uyum indeksleri kullanılır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Model uyum indeksleri için beklenen katsayılar Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Model Uyum İndeksleri

Uyum İndeksleri	İyi Uyum	Mükemmel Uyum
X^2/sd	< 5	<3
SRMR	≤0,08	<0,05
GFI	≥0,90	>0,95
NNFI	≥0,90	>0,95
CFI	≥0,90	>0,95
RMSEA	≤0,10	<0,08

Kaynak: Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010

Güvenirlilik analizi kapsamında kullanılan Cronbach Alpha tekniği test puanları arasındaki tutarlılığı incelemek amacıyla kullanılır. Cronbach Alpha iç tutarlılığı göstermekte olup genellikle 0,70'in üzerinde olması beklenir. Diğer bir güvenirlik analizi yöntemi olan madde toplam korelasyonu test maddelerinden alınan puanlar ile testin toplam puanı arasındaki ilişkiyi açıklamak amacıyla kullanılır. Genel olarak madde-toplam korelasyonu 0,30 ve daha yüksek olan maddelerin bireyleri iyi derecede ayırt ettiği söylenebilir (Büyüköztürk, 2011).

Katılımcıların demografik özellikleri frekans ve yüzde tablosunda gösterilmiştir. Ölçek ve alt boyut puanları ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerlerinden oluşan betimsel istatistik tablosunda gösterilmiştir. Ölçek puanlarının normallik sınavında çarpıklık katsayısı (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayıları dikkate alınmıştır. Sürekli bir değişkenden elde edilen puanların normal dağılım özelliğinde kullanılan çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayılarının ± 1 sınırları içinde kalması puanların normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlanabilir. Normal dağılım göstermeyen puanların uygun dönüşümleri (karekök, logaritmik, ters dönüşüm) yapılarak parametrik testler kullanılabilir (Büyüköztürk, 2011). Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonrasında ölçek ve alt boyut puanları arasındaki ilişkinin analizinde Pearson korelasyon analizinden; ölçek ve alt boyut puanlarının cinsiyet, doğum tarihi (kuşaklar), öğrenim gördüğü sınıf ve öğrenim şekli değişkenlerine göre karşılaştırılmasında bağımsız iki örneklem t testinden yararlanılmıştır. Analizlerde istatistiksel anlamlılık düzeyi 0,05 ($p < 0,05$) olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1 Demografik Bulgular

Tablo 2'de katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

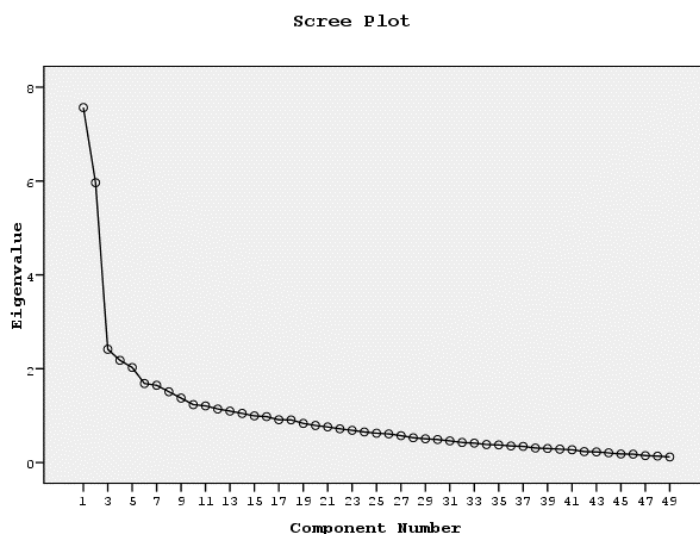
Demografik Değişken	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kadın	91	52,9
	Erkek	81	47,1
Doğum tarihi (kuşağı)	Y kuşağı (1980-1999)	26	15,1
	Z kuşağı (2000 sonrası)	146	84,9
Sınıf	1. sınıf	95	55,2

	2. sınıf	77	44,8
Öğrenim şekli	Örgün	132	76,7
	İkinci öğretim	40	23,3

Araştırmaya katılan 172 üniversite öğrencisinin %52,9'u kadın, %47,1'i erkektir. Katılımcıların %15,1'inin doğum tarihi Y kuşağı (1980-1999 arası), %84,9'unun Z kuşağında (2000 ve sonrası) yer almaktadır. Katılımcıların %55,2'si 1. sınıfta, %44,8'i ikinci sınıfta öğrenim görmektedir. Katılımcıların %76,7'si örgün öğretim, %23,3'ü ikinci öğretim öğrencisidir. Katılımcıların demografik özelliklerine göre kırılımı sonuçların normal dağılım göstermesi açısından uygundur.

3.2 Dijital Vatandaşlık Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Bulguları

Dijital Vatandaşlık Ölçeği için ulaşılan 172 katılımcıdan elde edilen verilerin açıklayıcı faktör analizi açısından uygunluğu için incelenen KMO değeri 0,740 ve Bartlett Küresellik testi ki-kare istatistiğinin anlamlı olarak tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Buna göre 172 katılımcıdan oluşan araştırma örneklemini yeterlidir. Ölçeğin 8 faktörlü yapısının uygunluğunu belirlemek amacıyla özdeğerler ve Şekil 2'deki yamaç birikinti grafiği incelenmiştir.



Şekil 2. Yamaç Birikinti Grafiği

Şekil 2'deki yamaç grafiği incelendiğinde eğimin 3. faktörden itibaren yataya döndüğü görülmektedir.

Açıklayıcı faktör analizinde elde edilen özdeğerler (Tablo 4) incelendiğinde ilk üç faktörün özdeğer toplamının (15,944), diğer faktörlerin özdeğer toplamından (9,043) daha yüksek olduğu, ayrıca ilk üç faktörün açıkladıkları varyans toplamının (32,540); daha sonraki faktörlerin açıkladığı varyans toplamından (18,455) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3'te 8 boyut ve 49 maddeden oluşan açıklayıcı faktör analizi varimax döndürmesi ilk sonuçları yer almaktadır.

Sekiz boyutlu yapıda madde faktör yükleri incelendiğinde 47 maddenin faktör yükünün 3 faktörde toplandığı, diğer maddelerin faktör yüklerinin ait oldukları faktörlerde düşük, diğer faktörlerde yüksek veya iki faktörde binişik olduğu (iki boyuttaki faktör yükleri arasındaki farkın 0,10'dan düşük olduğu), 8 boyutlu modelde sorunlu maddeler çıkarıldığında ölçekte 7 boyut ve bu boyutlara ait 20 maddenin kaldığı ve açıklanan toplam varyansın %66,457 düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Dijital Vatandaşlık Ölçeği 8 Boyutlu Varimax Döndürmeli AFA Bulguları

Madde ve Boyut	F7	F2	F6	F1	F8	F4	F5	F3	r
Faktör 1									
1. Sosyal medyada yaptığım paylaşımları herkesin görmesinde bir sakınca görmem.	0,010	0,050	0,186	0,573	0,144	-0,053	0,041	-0,067	0,39
2. Tanmadığım birisine resim, video ya da bilgi gönderirim.	0,428	-0,098	0,043	0,487	-0,031	-0,137	-0,109	-0,002	0,38
3. Yaptığım paylaşımlara zorbalık ve kabalık içeren yorumlar yapılmışsa, aynı şekilde karşılık veririm.	0,484	-0,474	-0,085	0,248	0,056	0,107	-0,114	-0,052	0,20

4. Yaptığım her şeyi sosyal medyada (facebook, twitter vb.) paylaşmayı severim.	0,181	0,094	-0,007	0,512	-0,047	-0,029	0,047	-0,214	0,30
5. Dijital ortamda tanımadığım kişilerle iletişim kurarım.	0,255	-0,296	0,155	0,468	0,019	-0,127	0,071	0,139	0,38
6. Dijital ortamdaki yazışmalarında kısaltmalar (nbr, slm, ok vb.) kullanırım.	0,459	-0,096	0,219	0,038	0,087	-0,390	0,020	0,053	0,23
Faktör 2									
7. Dijital ortamda beni rahatsız eden durumları ilgili birimlere şikâyet ederim.	-0,019	0,661	0,114	-0,031	0,169	0,110	0,081	0,069	0,18
8. Dijital ortamlarda hakaret içeren her türlü şeyden uzak dururum.	-0,140	0,764	-0,039	0,017	0,101	0,109	0,162	-0,027	0,08
9. İnternette iletişim kurarken başkasının özgürlüğünün başladığı yerde benim özgürlüğümün bittiğini bilirim.	0,019	-0,025	-0,015	0,058	0,089	0,100	0,009	0,511	0,16
10. E-devlet hesabımı aktif olarak kullanırım.	-0,110	0,261	0,451	-0,117	0,001	0,430	-0,142	0,210	0,17
11. Haksızlığa uğradığımı düşündüğüm konularda e-şikâyet sistemini (BİMER, CİMER vb.) kullanırım.	0,030	0,636	0,284	-0,073	0,032	0,270	-0,079	0,038	0,19
12. Dijital ortamlarda sahip olduğum hakları tam olarak bilmiyorum.	0,156	-0,003	-0,155	-0,012	0,054	-0,434	0,322	0,385	0,06
13. İnternette kimliğimi gizleyerek gerçek yaşamda benimsemediğim davranışları sergilerim.	0,574	0,027	-0,123	0,104	0,029	-0,162	-0,133	-0,028	0,17
14. Uygunsuz içeriğe sahip (ırkçılığa, bağnazlığa ve kabalığa yönlendiren) web sitelerini kullanmam.	-0,226	0,476	0,075	0,100	0,265	-0,032	0,108	0,015	0,11
15. Girişi engellenmiş web sitelerine farklı yollardan girerim.	0,498	-0,461	0,248	0,191	0,044	-0,044	-0,030	0,086	0,33
Faktör 3									
16. Ekonomik, politik, sosyal konularda internet güvenilir bir kaynaktır.	0,234	0,126	-0,072	0,390	-0,141	0,021	0,333	0,050	0,32
17. Dijital ortamlardaki kampanyalara detaylı bir şekilde inceledikten sonra katılırım.	-0,053	0,234	0,293	0,041	-0,025	-0,023	-0,177	0,548	0,18
18. Adaletsiz bulduğum konuları İnternette eleştiririm.	0,293	-0,224	0,186	0,337	0,121	-0,067	0,034	0,435	0,43
19. Dijital ortamda okuduğum bilgilerin doğruluğunu sorgulamadan kabul ederim.	0,648	0,005	-0,150	0,149	-0,181	-0,121	0,239	0,025	0,26
20. Arkadaşlarımla paylaşmaları benim için güvenilirdir.	0,376	-0,102	-0,266	0,345	0,257	0,105	0,052	-0,108	0,27
21. Dijital ortamda okuduğum bilgiler, günlük hayattaki düşüncelerimi ve kararlarımı etkiler.	0,206	-0,065	0,028	0,425	0,159	-0,096	0,288	0,234	0,42
22. Paylaşılan bir bilginin doğruluğunu araştırmadan bu bilgiyi kullanırım.	0,544	-0,075	-0,250	0,201	-0,051	-0,100	0,208	0,096	0,24
Faktör 4									
23. Dijital ortam üzerinden başlatılan sosyal, ekonomik, kültürel bir kampanyaya destek veririm.	-0,123	0,086	0,002	0,491	0,020	0,221	0,109	0,284	0,31
24. Resmî kurumlarla, önemli gördüğüm olaylar hakkında İnternet aracılığıyla iletişime geçerim.	-0,025	0,169	0,168	0,429	-0,103	0,382	0,222	0,179	0,40
25. Şehrimi, ülkemi ya da dünyayı ilgilendiren sorunlar için dijital ortamlarda diğer insanlarla iş birliği yaparım.	0,081	-0,109	0,007	0,519	0,089	0,569	0,013	0,175	0,43
26. Dijital ortamlarda, resmî kurumlardan bilgi edinme hakkımı kullanırım.	-0,115	0,048	-0,012	0,232	0,254	0,615	0,040	0,277	0,28
27. Sosyal medya ortamlarında önemli gördüğüm olaylarla ilgili düşüncelerimi ifade ederim.	0,001	-0,006	0,146	0,549	-0,038	0,129	-0,012	0,176	0,37
Faktör 5									
28. Çevrim içi ortamdayken kişisel bilgilerimi tanımadığım kişilerle paylaşırım.	0,446	-0,123	0,078	0,262	-0,547	-0,087	0,035	-0,026	0,18
29. Dijital ortamda bana gelen her türlü bağlantıya tıklarım.	0,617	0,131	-0,029	0,201	-0,458	-0,056	0,107	-0,115	0,25
30. Dijital ortamlardaki güvenliğim için anti virüs programı kullanırım.	-0,002	0,167	0,165	-0,114	0,166	0,558	-0,081	-0,184	0,09
31. Dijital ortamdan ihtiyacım olan her türlü programı indiririm.	0,281	-0,009	0,264	0,147	-0,003	0,069	0,458	-0,064	0,37
32. Dijital ortamlarda genellikle aynı şifreleri kullanırım.	0,000	0,015	0,063	0,138	0,128	-0,108	0,575	-0,120	0,19
33. Dijital ortamlarda tanıştığım kişilerle gerçek hayatta buluşurum.	0,249	-0,348	0,053	0,476	-0,117	0,073	0,094	-0,098	0,30
Faktör 6									
34. Sosyal medya hesabımdan kişisel ayarlarımı düzenleyebilirim.	-0,119	0,175	0,177	0,253	0,441	0,183	0,283	-0,280	0,32
35. İhtiyacıma yönelik dijital araçları (bilgisayar, akıllı telefon vb.) rahatlıkla kullanabilirim.	-0,268	0,057	0,647	0,079	0,254	0,026	0,271	0,014	0,26
36. İhtiyacım olan bilgilere İnternet üzerinden rahatlıkla ulaşabilirim.	0,039	0,256	0,583	0,156	0,401	0,072	0,281	0,036	0,52
37. İhtiyacım olan uygulamaları/programları dijital ortamlardan indirip kullanabilirim.	-0,050	0,079	0,678	-0,012	0,285	0,075	0,313	0,167	0,39
38. Dijital araçlarla ilgili bir sorun yaşadığımda bu sorunu kendim çözebilirim.	-0,006	-0,032	0,735	0,207	-0,004	-0,017	-0,098	-0,047	0,33
Faktör 7									

39. Başkasına ait fikir ve düşünceleri kaynak göstermeden kullanırım.	0,611	-0,259	-0,101	-0,102	-0,244	0,300	0,199	0,036	0,14
40. Telif hakkını ihlal eden durumları bilirim.	0,015	0,437	0,131	0,058	0,138	0,119	-0,282	-0,310	0,08
41. Başkalarına ait içerik ve bilgileri (fotoğraf, makale, grafik vb.) izin almadan kullanırım.	0,737	-0,295	0,050	-0,126	-0,103	0,120	0,087	0,066	0,22
42. Dijital ortamda yer alan film, oyun ve müzik gibi telif hakkı olan eserleri telif hakkını ödemediğim yüklemem.	-0,109	0,603	0,051	0,041	0,075	-0,136	-0,221	-0,003	0,01
Faktör 8									
43. En ucuz ürünün olduğu web sitesini tercih ederim.	0,354	-0,059	0,030	0,112	0,039	0,103	0,444	0,280	0,37
44. Dijital ortamlarda alışveriş yaparım.	-0,023	0,033	0,351	-0,001	0,470	-0,056	0,011	0,307	0,27
45. Bir ürünü tercih etmemde ya da etmememde ürün yorumlarını dikkate alırım	-0,036	0,177	0,235	-0,003	0,788	0,132	0,110	0,035	0,31
46. Alışveriş yaptığım web sitelerinin kurumsal ve güvenilir olmasına dikkat ederim.	-0,143	0,240	0,210	0,032	0,753	0,024	-0,007	0,072	0,25
47. Alışveriş yaptığım web sitelerinin bilgilerini (isim, telefon, adres, fiyat) not ederim.	0,162	0,394	0,180	0,069	0,431	0,101	-0,369	0,005	0,25
48. Dijital ortamdan bir ürün almadan önce İnternette fiyat araştırması yapmayı tercih ederim.	-0,030	0,215	0,534	0,218	0,388	0,103	-0,047	0,128	0,44
49. Dijital ortamdan yaptığım/yapacağım alışveriş ile ilgili haklarımı bilirim.	-0,044	0,147	0,503	0,203	0,179	0,188	-0,378	-0,102	0,25
KMO- Örneklem Yeterlilik Ölçümü	0,740								
Bartlett's Küresellik Testi (X^2)	3459,061								
sd	1176								
p	0,000								
Özdeğer	7,565	5,965	2,414	2,177	2,026	1,685	1,646	1,509	
Varyans (%)	15,439	12,174	4,927	4,444	4,134	3,439	3,359	3,079	
Toplam Varyans (%)	50,995								

Ölçekte kalan 20 maddenin son aşamadaki faktör yükleri incelendiğinde üçüncü faktörde madde kalmadığı, ilk faktörde bir maddenin daha eksildiği, diğer boyutlardaki maddelerde madde toplam korelasyonu 0,20'den düşük maddeler olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu maddeler çıkarıldığında daha önce 0,20'nin üzerinde olan maddelerin madde toplam korelasyonlarının 0,20'nin altına indiği (binışiklik nedeniyle) ve sonuç olarak ölçekte 3 boyut ve 11 maddenin kaldığı tespit edilmiştir. Tablo 4'te açıklayıcı faktör analizi varimax döndürmeleri sonucunda kalan 7 boyutlu yapı yer almaktadır.

Tablo 4. Dijital Vatandaşlık Ölçeği 8 Boyutlu Yapıdan Kalan Maddelere Ait Varimax

Madde ve Boyut	Döndürmeli AFA Bulguları							r
	F6	F2	F8	F7	F3	F1	F5	
Faktör 1								
1. Sosyal medyada yaptığım paylaşımları herkesin görmesinde bir sakınca görmem.	0,167	0,079	0,103	-0,113	0,266	0,697	0,011	0,33
4. Yaptığım her şeyi sosyal medyada (facebook, twitter vb.) paylaşmayı severim.	-0,014	0,037	-0,038	0,109	-0,049	0,845	0,145	0,19
5. Dijital ortamda tanımadığım kişilerle iletişim kurarım.	0,034	-0,180	-0,031	0,026	0,797	0,082	0,150	0,17
Faktör 2								
7. Dijital ortamda beni rahatsız eden durumları ilgili birimlere şikâyet ederim.	0,087	0,765	0,150	-0,042	-0,060	0,032	-0,073	0,28
8. Dijital ortamlarda hakaret içeren her türlü şeyden uzak dururum.	0,042	0,734	0,050	-0,204	-0,183	0,008	0,068	0,18
11. Haksızlığa uğradığımı düşündüğüm konularda e-şikâyet sistemini (BİMER, CİMER vb.) kullanırım.	0,161	0,750	0,082	0,070	-0,094	0,060	-0,087	0,30
14. Uygunsuz içeriğe sahip (ırkçılığa, bağnazlığa ve kabalığa yönlendiren) web sitelerini kullanmam.	-0,027	0,572	0,203	-0,418	0,169	0,031	0,113	0,27
Faktör 3								
17. Dijital ortamlardaki kampanyalara detaylı bir şekilde inceledikten sonra katılırım.	0,359	0,254	0,025	-0,041	0,154	0,108	-0,438	0,21
18. Adaletsiz bulduğum konuları İnternette eleştiririm.	0,137	-0,055	0,134	0,240	0,729	0,083	-0,071	0,29
Faktör 5								
31. Dijital ortamdan ihtiyacım olan her türlü programı indiririm.	0,203	0,062	-0,007	0,239	0,320	-0,016	0,628	0,29
32. Dijital ortamlarda genellikle aynı şifreleri kullanırım.	0,092	-0,004	0,079	-0,055	-0,017	0,225	0,694	0,21
Faktör 6								
35. İhtiyacıma yönelik dijital araçları (bilgisayar, akıllı telefon vb.) rahatlıkla kullanabilirim.	0,756	0,061	0,266	-0,220	-0,053	0,046	0,075	0,42
36. İhtiyacım olan bilgilere İnternet üzerinden rahatlıkla ulaşabilirim.	0,677	0,301	0,349	-0,028	0,103	0,048	0,229	0,65
37. İhtiyacım olan uygulamaları/programları dijital ortamlardan indirip kullanabilirim.	0,711	0,225	0,284	0,006	0,152	-0,151	0,204	0,55

38. Dijital araçlarla ilgili bir sorun yaşadığımda bu sorunu kendim çözebilirim.	0,767	-0,054	-0,012	0,005	0,075	0,168	-0,097	0,34
Faktör 7								
39. Başkasına ait fikir ve düşünceleri kaynak göstermeden kullanırım.	-0,115	-0,075	-0,165	0,862	0,064	-0,001	0,118	-0,07
Faktör 8								
41. Başkalarına ait içerik ve bilgileri (fotoğraf, makale, grafik vb.) izin almadan kullanırım.	-0,062	-0,141	0,005	0,804	0,222	0,020	0,016	0,01
Faktör 8								
44. Dijital ortamlarda alışveriş yaparım.	0,366	-0,047	0,677	0,014	0,020	0,034	-0,121	0,36
45. Bir ürünü tercih etmemde ya da etmememde ürün yorumlarını dikkate alırım	0,150	0,269	0,816	-0,033	0,051	-0,009	0,145	0,47
46. Alışveriş yaptığım web sitelerinin kurumsal ve güvenilir olmasına dikkat ederim.	0,108	0,198	0,855	-0,210	0,040	0,046	0,040	0,41
Varyans (%)	12,855	12,060	11,340	9,257	7,702	6,708	6,535	
Toplam Varyans (%)	66,457							

Tablo 5'te açıklayıcı faktör analizi varimax döndürmeleri sonucunda kalan 3 boyutlu yapı yer almaktadır.

Tablo 5. Dijital Vatandaşlık Ölçeği 8 Boyutlu Yapıdan Kalan Son Maddelere Ait Varimax Döndürmeli AFA Bulguları

Madde ve Boyut	F6	F2	F8	r
Faktör 2				
7. Dijital ortamda beni rahatsız eden durumları ilgili birimlere şikâyet ederim.	0,115	0,772	0,103	0,49
8. Dijital ortamlarda hakaret içeren her türlü şeyden uzak dururum.	0,026	0,782	0,072	0,42
11. Haksızlığa uğradığımı düşündüğüm konularda e-şikâyet sistemini (BİMER, CİMER vb.) kullanırım.	0,164	0,723	0,039	0,46
14. Uygunsuz içeriğe sahip (ırkçılığa, bağnazlığa ve kabalığa yönlendiren) web sitelerini kullanmam.	0,031	0,632	0,262	0,45
Faktör 6				
35. İhtiyacıma yönelik dijital araçları (bilgisayar, akıllı telefon vb.) rahatlıkla kullanabilirim.	0,753	0,111	0,278	0,53
36. İhtiyacım olan bilgilere İnternet üzerinden rahatlıkla ulaşabilirim.	0,711	0,291	0,358	0,67
37. İhtiyacım olan uygulamaları/programları dijital ortamlardan indirip kullanabilirim.	0,727	0,181	0,303	0,57
38. Dijital araçlarla ilgili bir sorun yaşadığımda bu sorunu kendim çözebilirim.	0,805	-0,044	-0,059	0,29
Faktör 8				
44. Dijital ortamlarda alışveriş yaparım.	0,370	-0,051	0,639	0,41
45. Bir ürünü tercih etmemde ya da etmememde ürün yorumlarını dikkate alırım	0,178	0,257	0,821	0,57
46. Alışveriş yaptığım web sitelerinin kurumsal ve güvenilir olmasına dikkat ederim.	0,116	0,218	0,879	0,56
Varyans (%)	12,855	12,060	6,535	

Açıklayıcı faktör analizinin son aşamasında ölçekte kalan 11 maddenin daha önce planlanan boyutlarında yer aldıkları, madde faktör yüklerinin 0,40'tan yüksek olduğu, maddelerin ait oldukları faktörde yüksek, diğer boyutlarda düşük faktör yüküne sahip oldukları ve boyutlar arasındaki faktör yükleri arasındaki farkın 0,10'dan yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan maddelerin madde toplam korelasyonlarının 0,20'den yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ölçekte kalan 11 madde ve 3 boyutlu yapıda geçerli olduğu tespit edilen ölçeğin doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen uyum indeksleri Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Dijital Vatandaşlık Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizinde Elde Edilen Model Uyum İndeksleri

Model Uyum İndeksleri	11 madde 3 boyut
X ² /sd (p)	1,794
SRMR	0,061
GFI	0,928
NNFI	0,933
CFI	0,950
RMSEA	0,068

Faktör yükü	0,51/0,86
Faktörler arası korelasyon	0,44 / 0,62
Kovaryans bağlantısı	-

Ölçeğin 11 madde ve 3 boyut olarak gerçekleştirilen DFA birinci adımında faktör yükü 0,40'tan düşük maddeler olmadığı, herhangi bir kovaryans bağlantısına gerek kalmadan model uyum indekslerinin tümünün iyi ve çok iyi düzeylerde olduğu tespit edilmiştir.

Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi sonucu elde edilen faktör yükleri, faktör yüklerine ait t değerleri ve güvenilirlik analizi kapsamında elde edilen madde toplam korelasyonu ve Cronbach Alpha katsayıları Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Dijital Vatandaşlık Ölçeği DFA ve Güvenirlik Analizi Bulguları

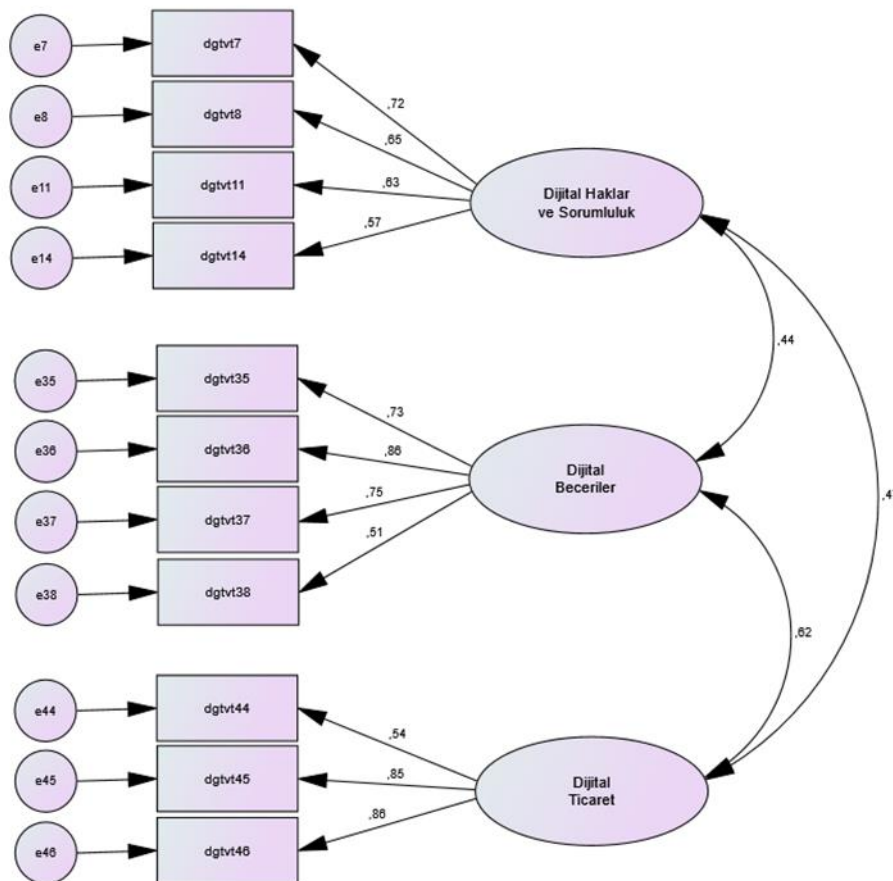
Madde ve Boyut	Std. β	t	r	α
Dijital Haklar ve Sorumluluk				
7. Dijital ortamda beni rahatsız eden durumları ilgili birimlere şikâyet ederim.	0,72		0,49	
8. Dijital ortamlarda hakaret içeren her türlü şeyden uzak dururum.	0,65	6,65**	0,42	
11. Haksızlığa uğradığımı düşündüğüm konularda e-şikâyet sistemini (BİMER, CİMER vb.) kullanırım.	0,63	6,55**	0,46	0,73
14. Uygunsuz içeriğe sahip (ırkçılığa, bağınazlığa ve kabalığa yönlendiren) web sitelerini kullanmam.	0,57	6,08**	0,45	
Dijital Beceriler				
35. İhtiyacıma yönelik dijital araçları (bilgisayar, akıllı telefon vb.) rahatlıkla kullanabilirim.	0,73		0,53	
36. İhtiyacım olan bilgilere İnternet üzerinden rahatlıkla ulaşabilirim.	0,86	9,93**	0,67	0,80
37. İhtiyacım olan uygulamaları/programları dijital ortamlardan indirip kullanabilirim.	0,75	9,09**	0,57	
38. Dijital araçlarla ilgili bir sorun yaşadığımda bu sorunu kendim çözebilirim.	0,51	6,15**	0,29	
Dijital Ticaret				
44. Dijital ortamlarda alışveriş yaparım.	0,54		0,41	
45. Bir ürünü tercih etmemde ya da etmememde ürün yorumlarımı dikkate alırım	0,85	7,03**	0,57	0,77
46. Alışveriş yaptığım web sitelerinin kurumsal ve güvenilir olmasına dikkat ederim.	0,86	7,04**	0,56	
Cronbach Alpha (α)				0,81

**p<0,01 r: Madde toplam korelasyonu

Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçekte kalan 11 maddenin ait oldukları boyutlardaki faktör yüklerinin 0,40'tan yüksek ve tüm maddelerin t değerlerinin anlamlı olduğu görülmektedir.

Ölçeğin tümüne ait Cronbach Alpha katsayısı 0,81; alt boyutların Cronbach Alpha katsayıları 0,73 ile 0,80 aralığında ve tüm maddeler için madde-toplam korelasyonu 0,20'den yüksek (0,29 ile 0,67 aralığında) düzeyde tespit edilmiştir.

Geçerlik ve güvenilirlik analizi bulgularına göre Dijital Vatandaşlık Ölçeğinin 11 madde ve 3 boyutlu yapısı ile güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğu tespit edilmiştir.



Şekil 3. Dijital Vatandaşlık Ölçeği DFA Diyagramı

3.3 Betimsel Bulgular

Tablo 8’de dijital vatandaşlık puanlarının betimsel istatistiklerine yer verilmiştir.

Tablo 8. Dijital Vatandaşlık Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

Ölçek ve Boyut	N	Min.	Maks.	\bar{X}	SS	Çarpıklık	Basıklık
Dijital Haklar ve Sorumluluk	172	1,00	5,00	3,85	0,77	0,23	-0,15
Dijital Beceriler	172	1,00	5,00	4,24	0,59	0,16	-0,61
Dijital Ticaret	172	1,00	5,00	4,50	0,52	-0,44	-0,66
Dijital Vatandaşlık	172	1,00	5,00	4,19	0,48	-0,07	-0,04

Tablo 8’e göre dijital vatandaşlık ölçek puanı $4,19 \pm 0,48$ olarak tespit edilmiştir. Buna göre katılımcıların dijital vatandaşlık düzeyinin “katılıyorum / kesinlikle katılıyorum” aralığında (yüksek düzeyde) olduğu söylenebilir. Dijital vatandaşlık boyutları incelendiğinde en yüksek puana sahip dijital vatandaşlık algılarının çok yüksek düzeyde olmak üzere sırasıyla dijital ticaret ($4,50 \pm 0,52$) ve dijital beceriler ($4,24 \pm 0,59$) olduğu; dijital haklar ve sorumluluklar ($3,85 \pm 0,77$) algısının ise yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

3.4 Dijital Vatandaşlık Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Tablo 9’da dijital vatandaşlık alt boyut puanları arasındaki Pearson korelasyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 9. Dijital Vatandaşlık Alt Boyutları Arasındaki İlişki

Ölçek ve Boyut	N	2	3	4
1-Dijital Haklar ve Sorumluluk	172	0,26**	0,36**	0,79**
2-Dijital Beceriler	172	1	0,52**	0,72**
3-Dijital Ticaret	172	1	1	0,74**

Tablo 9'a göre dijital haklar ve sorumluluk ile dijital beceriler ($r=0,26$; $p<0,05$), dijital ticaret ($r=0,36$; $p<0,05$) ve dijital vatandaşlık ($r=0,79$; $p<0,05$) arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9'a göre dijital beceriler ile dijital ticaret ($r=0,52$; $p<0,05$) ve dijital vatandaşlık ($r=0,74$; $p<0,05$) arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9'a göre dijital ticaret ile dijital vatandaşlık arasında pozitif yönlü ve anlamlı ilişki ($r=0,74$; $p<0,05$) olduğu tespit edilmiştir.

3.5 Dijital Vatandaşlık Puanlarının Demografik Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Dijital vatandaşlık puanlarının cinsiyete göre karşılaştırılmasına ait bağımsız iki örneklem t testi sonuçları Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10. Dijital Vatandaşlık Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Ölçek ve Boyut	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	t	p
Dijital Haklar ve Sorumluluk	Kadın	91	4,04	0,64	3,47	0,001
	Erkek	81	3,63	0,84		
Dijital Beceriler	Kadın	91	4,18	0,53	-1,76	0,080
	Erkek	81	4,30	0,65		
Dijital Ticaret	Kadın	91	4,55	0,49	1,48	0,141
	Erkek	81	4,44	0,54		
Dijital Vatandaşlık	Kadın	91	4,26	0,43	1,76	0,081
	Erkek	81	4,12	0,52		

Dijital beceriler, dijital ticaret ve dijital vatandaşlık puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir. Dijital haklar ve sorumluluk algısına ait puanların cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($t=3,47$; $p<0,05$). Kadın katılımcıların dijital haklar ve sorumluluk algı puanı, erkek katılımcıların puanına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Dijital vatandaşlık puanlarının doğum tarihine (kuşağa) göre karşılaştırılmasına ait bağımsız iki örneklem t testi sonuçları Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11. Dijital Vatandaşlık Doğum Tarihine (Kuşağa) Göre Karşılaştırılması

Ölçek ve Boyut	Kuşak	N	\bar{X}	SS	t	p
Dijital Haklar ve Sorumluluk	Y kuşağı (1980-1999)	26	3,76	1,02	-0,03	0,979
	Z kuşağı (2000 sonrası)	146	3,86	0,71		
Dijital Beceriler	Y kuşağı (1980-1999)	26	4,06	0,91	-0,99	0,324
	Z kuşağı (2000 sonrası)	146	4,27	0,51		
Dijital Ticaret	Y kuşağı (1980-1999)	26	4,44	0,51	-0,74	0,462
	Z kuşağı (2000 sonrası)	146	4,51	0,52		
Dijital Vatandaşlık	Y kuşağı (1980-1999)	26	4,08	0,67	-0,75	0,454
	Z kuşağı (2000 sonrası)	146	4,21	0,44		

Dijital vatandaşlık ölçek ve alt boyut puanlarının doğum tarihine (kuşaklara) göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Dijital vatandaşlık puanlarının öğrenim gördüğü sınıfa göre karşılaştırılmasına ait bağımsız iki örneklem t-testi sonuçları Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12. Dijital Vatandaşlık Öğrenim Gördüğü Sınıfa Göre Karşılaştırılması

Ölçek ve Boyut	Sınıf	N	\bar{X}	SS	t	p
Dijital Haklar ve Sorumluluk	1. sınıf	95	3,80	0,80	-0,84	0,404
	2. sınıf	77	3,91	0,72		
Dijital Beceriler	1. sınıf	95	4,23	0,64	-0,06	0,952
	2. sınıf	77	4,25	0,53		
Dijital Ticaret	1. sınıf	95	4,54	0,49	1,39	0,165
	2. sınıf	77	4,44	0,54		
Dijital Vatandaşlık	1. sınıf	95	4,19	0,49	-0,03	0,977
	2. sınıf	77	4,20	0,46		

Dijital vatandaşlık ölçek ve alt boyut puanlarının öğrenim gördüğü sınıfa göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

Dijital vatandaşlık puanlarının öğrenim şekline göre karşılaştırılmasına ait bağımsız iki örneklem t-testi sonuçları Tablo 13'te yer almaktadır.

Tablo 13. Dijital Vatandaşlık Öğrenim Şekline Göre Karşılaştırılması

Ölçek ve Boyut	Öğrenim Şekli	N	\bar{X}	SS	t	p
Dijital Haklar ve Sorumluluk	Örgün	132	3,83	0,79	-0,47	0,639
	İkinci öğretim	40	3,91	0,69		
Dijital Beceriler	Örgün	132	4,22	0,61	-0,48	0,629
	İkinci öğretim	40	4,28	0,54		
Dijital Ticaret	Örgün	132	4,52	0,52	1,36	0,176
	İkinci öğretim	40	4,41	0,50		
Dijital Vatandaşlık	Örgün	132	4,19	0,48	-0,20	0,837
	İkinci öğretim	40	4,20	0,47		

Dijital vatandaşlık ölçek ve alt boyut puanlarının öğrenim şekline göre anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) tespit edilmiştir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Dijital çağın öğrencilerinin demografik değişkenler ve dijital vatandaşlık kriterleri bazında analiz edilmesi amacıyla yapılan araştırma sonucunda katılımcıların dijital vatandaşlık düzeyi “katılıyorum/kesinlikle katılıyorum” aralığında (yüksek düzeyde) olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucundan farklı olarak dijital vatandaşlık bilgi düzeylerinin oldukça düşük (Ünal, 2017; Elçi ve Sarı, 2016) ve orta seviyede (Öztürk, 2015) olduğunu savunan araştırmalar da vardır. Dijital vatandaşlık boyutları incelendiğinde en yüksek puana sahip olanın dijital vatandaşlık algıları (çok yüksek düzeyde) olmak üzere sırasıyla dijital ticaret ve dijital beceriler olduğu; dijital haklar ve sorumluluklar algısının ise yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sonucuna göre dijital beceriler, dijital ticaret ve dijital vatandaşlık puanları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Ulaşılan sonuç Öztürk (2015) tarafından ortaokul öğrencileri ile dijital vatandaşlık seviyesini analiz etmek amacıyla yapılan çalışma ile tutarlı olmakla birlikte örneklemin yaş grubu aynı olmadığı için sonuçların kıyaslanmasına imkân vermemektedir. Dijital hak ve sorumluluk algısına ait puanlar ise cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kadın katılımcıların dijital hak ve sorumluluk algı puanı, erkek katılımcıların puanına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Bu bulguları destekler şekilde Elçi ve Sarı (2016) yaptıkları araştırma sonucunda kadın ve erkek katılımcıların dijital vatandaşlık değerleri arasında farklılık olmadığı, dijital vatandaşlığın tüm boyutları ve ölçek toplamına ait ortalama değerlerinin evinde bilgisayarı olan öğrencilerde daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Buna karşın kadınların internet kullanım oranlarının yüksek olmasına paralel olarak dijital vatandaşlık seviyelerinin erkeklerden daha yüksek olduğunu savunan araştırmalar (Karaaslan ve Budak, 2012; Vural, 2016) da mevcuttur. Dijital vatandaşlık ölçek ve alt boyut puanları doğum tarihine (kuşaklara), öğrenim gördüğü sınıfa ve öğrenim şekline göre farklılık göstermemektedir. Araştırma sonuçları İşman ve Güngören (2013) tarafından yapılan dijital vatandaşlık seviyelerini kıyaslayan araştırma ile de birebir tutarlılık göstermektedir.

Araştırmanın katılımcı sayısı ve kullanılan ölçekle sınırlı olması araştırmanın en önemli kısıtlarıdır. Daha geniş örneklem gruplarıyla yapılan bir araştırma daha genellenebilir sonuçlara ulaşılmasına destek olacaktır. Katılımcıların daha kapsamlı demografik özellikleri, yaşadıkları şehir, sosyokültürel durum ve ekonomik koşulları baz alınarak yapılan araştırmalar da daha kapsamlı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar ölçek uygulamasına dayalı nicel verilerden elde edilmiştir. Başka araştırmalar farklı yöntemlerle tasarlanabilir. Özellikle gözlem ve görüşme gibi nitel veri toplama biçimlerinin kullanılacağı araştırmalarla daha derinlemesine ve daha ayrıntılı bulgulara ulaşılabilir.

Ayrıca teknolojiye bakış açıları, dijital teknolojileri kullanma alışkanlıkları ve süreleri, internet kullanım amaçları, internet kullanma geçmişi, sosyal ağlara üyelik, dijital araç-gereçlere ve uygulamalara sahiplik durumları ve aile gelir durumu gibi farklı bağımsız değişkenle de eklenerek değerlendirme yapılması da daha detaylı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

Dijital dünyaya doğan ve vatandaşlık kimliklerinden önce dijital vatandaş olan günümüz insanların dijital vatandaşlık becerileri de verilecek eğitimlerle erken yaşlardan itibaren geliştirilmelidir. Çocuk ve gençlere dijital beceriler ve çevrim içi güvenliği öğretmek için ebeveynlerle birlikte üniversitelerde eğitim verilmesi amacıyla öncelikle dijital vatandaşlık seviyelerinin analiz edilmesi gereklidir. Her sektörün doğasında var olan teknolojik gelişmeler, yenilikler ve dijitalleşme çalışacak kişilerin dijitalleşmeye uyumlarının önemini her geçen gün arttırmaktadır.

Dijital vatandaşlık aileden başlayıp her türlü eğitim seviyesinde dikkatle ele alınması gereken bir konudur. Farklı fakülte ve bölümlerde de incelenen bu konu yaşam boyu öğrenmeyle bağdaştırılarak, bölümler ve fakülteler arası paylaşımları arttırmaya yönelik etkinlikler düzenlenebilir. Üniversite öğrencilerinin dijital vatandaşlık konusunda daha bilinçli olmaları yönünde mevcut öğretim programlarıyla dijital vatandaşlık dersleri veya konuları bütünleştirilebilir. Bu konuda öğretim elemanlarının da bilgilendirilmesi önerilebilir. Üniversite öğrencilerinin bakış açısıyla gerçekleştirilen bu çalışmada ortaya çıkan faktörler konusunda öğretim elemanlarının ve yöneticilerin de görüşleri alınarak bir gelişim planı oluşturulabilir.

5. KAYNAKÇA

Budak, İ. A. K. L. (2012). Üniversite öğrencilerinin cep telefonu özelliklerini kullanımlarının ve gündelik iletişimlerine etkisinin araştırılması. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 7 (26), 4548-4571.

Bülbül, H. İ. & Küçükali, M. (2015). Fatih projesi kapsamında internetin bilinçli ve güvenli kullanımının artırılması. *TÜBAV Bilim*, 8(2), 1-18.

Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (14. Baskı). Ankara: PEGEM Akademi.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik*. Ankara: Pegem Yayınları.

Çubukçu, A. & Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern and African Journal of Educational Research*, 5, 148-174.

Elçi, A.C. & Sarı, M. (2016). Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programına yönelik öğrenci görüşlerinin dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 87- 102.

Eshet-Alkalai, Y. (2004). Digital literacy: A conceptual framework for survival skills in the digital era. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 13(1), 93-106.

ETBİS (2021). *2021 Yılı E-Ticaret Verileri*. <https://www.eticaret.gov.tr/haberler/10040/detay>

Filiz, O. (2020). *Dijital güvenlik*. A. A. Kurt ve F. Odabaşı (Editörler). Pandemi döneminde sınanan dijital vatandaşlık içinde (s.135-172). Ankara: Anı Yayıncılık.

Gilster, P. (1997). *Digital literacy*. New York: John Wiley.

Girardin, L. (2020). The 7 Barriers to digital communication. <https://www.govloop.com/community/blog/7-barriers-digital-communication/>

- ISTE (2007). *Digital Citizenship in Education*. <https://www.iste.org/areas-of-focus/digital-citizenship>
- İşman, A. & Güngören, Ö. C. (2013). Being digital citizen. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 106, 551-556.
- Karaduman, H. (2011). *6. Sınıf sosyal bilgiler dersinde dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin öğrencilerin dijital vatandaşlık tutumlarına etkisi ve öğrenme öğretme sürecine yansımaları*. Doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karaduman, H. & Öztürk, C. (2014). Sosyal bilgiler dersinde dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin öğrencilerin dijital ortamdaki tutumlarına etkisi ve dijital vatandaşlık anlayışlarına yansımaları. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 38-78.
- Karakaş, F. (2009). Welcome to World 2.0: The new digital ecosystem. *Journal of Business Strategy*, 30(4), 23-30.
- Kim, M. & Choi, D. (2018). Development of youth digital citizenship scale and implication for Educational setting. *Journal of Educational Technology and Society*, 21(1), 155-171.
- Kuş, Z., Güneş, E., Başarmak, U. & Yakar, H. (2017). Gençlere yönelik dijital vatandaşlık ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Journal of Computer and Education Research*, 5(10), 298-316. <https://doi.org/10.18009/jcer.335806>.
- Lyons, R. (2012). *Investigating student gender and grade level differences in digital citizenship behavior*. Doctorate Thesis. USA: Walden University.
- Mossberger, K., Tolbert, C. J. & McNeal, R. S. (2007). *Digital citizenship: The internet, society and participation*. London: The MIT Press.
- Öztürk, M. (2015). *Ortaokul öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Ribble, M. (2004). Digital citizenship: Addressing appropriate technology behavior. *Learning & Leading With Technology*, 32(1), 6-11.
- Ribble, M. ve Bailey, G. (2006). Digital citizenship at all grade levels. *Learning and Leading With Technology*, 33(6), 26-33.
- Ribble, M. (2011). *Digital citizenship in schools* (2nd edition). Washington: International Society for Technology in Education.
- Ribble, M. S. (2015). *Digital citizenship in schools. Nine elements all students should know* (Third edition). Washington: International Society for Technology in Education.
- Som-Vural, Ş. (2016). *Üniversite öğrencilerinin bakış açılarıyla dijital vatandaşlık göstergelerinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- TÜİK (2021). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması*. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437)
- Ünal, D. P. (2017). Digital citizenship elements in a curriculum and secondary school students' states of having digital citizenship elements. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, 5(2017), 180-195.
- Vural, S. S. (2016). *Üniversite öğrencilerinin bakış açısıyla dijital vatandaşlık göstergelerinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yamamoto Telli, G. & Aydın, S. (2020). *Dijital Dönüşüm*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Kitapları.

6. EXTENDED ABSTRACT

The digital age is the time that encompasses the beginning, zenith, and culmination of the digital and information revolution in the late twentieth and early twenty-first centuries. Today's world, where digital technologies

permeate every segment of society, requires people to have both access and skills to use these technologies effectively. While digital technologies change people's thoughts, attitudes and behaviors, they also offer some opportunities. The new technologies brought by the digital age are changing the way individuals and societies communicate, learn, work and manage.

Digital technologies have also profoundly changed childhood and adolescence. Internet access tools such as tablets, smartphones, social media platforms and messaging applications have become an integral part of young people's lives. It has digitized their education and learning, how they form and maintain friendships, how they spend their free time, and more broadly interact with society.

The sense of isolation created by the coronavirus epidemic has made the use of digital technologies and the lack of digital skills more evident. The youth of the digital age, who are born into the digital world and are accustomed to acquiring new information quickly and easily, see the use of digital technologies as an effective strategy for accessing education, reducing social isolation among people, as well as providing new information and helping them adapt to the changing society. The popularity and use of digital technologies will continue to grow, although some websites and apps pose risks to the health of vulnerable youth, such as self-harm, promoting suicide, or anorexia.

However, there is a generational gap in digital information and literacy. Digital citizenship encompasses the technical ability to participate online and act appropriately and responsibly in such use of digital technology. It is necessary to analyze the levels of digital citizenship first in order to teach children and young people digital skills and online safety in universities with parents.

The concept of digital citizenship has emerged to fulfill citizenship responsibilities, use their rights and opportunities, and continue their daily lives in the society they belong to. Digital Citizen;

- Criticize while using information and communication resources,
- Knowing the ethical consequences of online behavior,
- Able to make moral decisions online
- Not harming others by not misusing technology,
- The citizen encourages the correct behavior when communicating and collaborating in the virtual world.

Technological developments, innovations, and digitalization inherent in every sector increase the importance of adapting people to digitalization. This research is aimed to evaluate the digital approaches of the students and increase their awareness about digitalization according to the results of the research and provide training and practices that will enable the development of skills. In this context, the research aims to analyze the digital age students based on demographic variables and digital citizenship criteria. The Digital Citizenship scale developed by Kuş et al. (2017), consisting of 49 questions collected under eight dimensions, was used to analyze the level of digital Citizenship.

In the research, which was structured as exploratory research to analyze the digital citizenship status of students of the digital age, the descriptive model was preferred over the quantitative research models. In order to reach more generalizable results by examining the characteristics of the subjects in the demographic breakdown and providing more comprehensive findings and sample adequacy, a questionnaire form containing the demographic information form and digital citizenship scale was applied 172 students who were accessed online with the convenience sampling method.

As a result of the research, it was found that the digital citizenship level of the participants was in the range of "agree/strongly agree" (high level). When the digital citizenship dimensions are examined, it is seen that the digital citizenship perceptions with the highest scores are digital commerce and digital skills, respectively; It has been determined that the perception of digital rights and responsibilities is at a high level.

The most important limitations of the study are that the number of participants and the scale used is limited. A study with larger sample groups will support reaching more generalizable results. Research-based on the participants' more comprehensive demographic characteristics, the city they live in, their socio-cultural status, and economic conditions will also provide more comprehensive results.

Other studies can be designed in different ways. In particular, more in-depth and more detailed findings can be reached through research in which qualitative data collection forms such as observation and interview will be used. The results obtained from this research were obtained from quantitative data based on scale application.

In addition, evaluation by adding different independent variables such as technology perspectives, habits and duration of using digital technologies, purposes of internet use, internet use history, membership in social networks, ownership of digital tools and applications, and family income will also provide more detailed results.

The digital citizenship skills of people born into the digital world and who became digital citizens before their citizenship identities should be developed through training from an early age. In order to teach children and young people digital skills and online safety, it is necessary to analyze the levels of digital citizenship first to train with parents in universities.

Technological developments, innovations, and digitalization in every sector increase the importance of adapting people to digitalization. Digital citizenship is an issue that should be carefully addressed at all educational levels, starting with the family. This subject, which is also examined in different faculties and departments, can be associated with lifelong learning, and activities can be organized to increase the sharing between departments and faculties.

Digital citizenship courses or subjects can be integrated into existing curricula so that university students become more conscious of digital citizenship. It may be recommended to inform the instructors about this issue. An action plan can be created by taking the opinions of the instructors and administrators on the factors that emerged in this study, which was carried out from the perspective of university students.